

Станислав Томић

ВУЧИЋУ, ИЗВИНИ ШТО НИСАМ ПРОТЕСТАНТ

Узадње вријеме често имамо прилику да од премијера Србије чујемо како хвали протестантизам. Неки момци су се недавно извињавали премијеру што љетују ван Србије, а мени се једноставно јавља потреба да му се јавно извиним што нисам протестант. И што, ако ме неко уопште нешто пита, то не желим никад ни да постанем. Оппростите још једном! Не желим то, заиста, не зато што мрзим протестанте. Напротив, већ зато што протестантска етика није дио мог духовног обрасца и што не желим да је практикујем на рачун вриједности које су укоријењене у мом идентитету и мојој свијести. Ви јавно говорите како та свијест треба да се мијења, дајући нам протестантизам као узор према коме треба да обликујемо своју свијест. Извините опет што питам, немојте се љутити, али одакле вам право да то чините?

Србија је земља у којој већином живи православно становништво. Подсјетићу вас, Право на слободу мисли, савјести и вјероисповјести је право које је заштићено не само Уставом земље којом управљате, већ и Универзалном декларацијом о правима човјека, те сходно томе и Европском конвенцијом о људским правима. Али откуд сада та противрјечност, да Ви декларативно поштујете међународне стандарде у виду заштите људских права, а на одређен начин убјеђујете људе који нису протестанти да треба да усвоје протестантске вриједности и навике, другим ријечима протестантску етику? Ви ћете можда рећи да је то у циљу развоја капитализма и позвати се на Макса Вебера, који је, узгред речено, својим дјелом *Протестантска етика и дух капитализма*, објашњавао његов научни став да су вриједности основни покретач друштвених промјена, те у прилог томе навео како су вриједности које налазимо у протестантској етици погодиле развоју капитализма. И заиста

је чињеница да су најразвијеније капиталистичке земље углавном протестантске. То је неоспорно, и Ви се због тога задовољно, побједнички осмјехујете. Али с Вама у емисији и тада, када хвалите Лутера и протестантску етику, и даље неће бити ниједан социолог, који би изнио неке чињенице до којих је дошао, рецимо, Емил Диркем, а које би можда бациле другачије свјетло на протестантску етику коју Ви толико здушно хвалите. Молим Вас, зар је поште-но људе у Србији ускратити и тих сазнања и понудити им само једну страну? То није ништа друго него некритичка афирмација једног становишта, која се врло лако може означити као пропаган-да. Зашто? Шта то нисте рекли својим грађанима о протестантској етици, прије захтјева да је усвоје као етичку парадигму? Нисте им рекли да је код протестаната много већи степен самоубиства него код католика. Заправо, оно о чему је говорио Емил Диркем, објашњавајући феномен самоубиства и аргументујући свој став да је подјела рада основ свих друштвених промјена, као и то да наука о друштву треба да се бави друштвеним чињеницама. И како показу-је његово истраживање, формализација односа у друштву доводи до „друштвене аномије“, а то стање, у коме вриједности губе своју снагу и смисао, погодује развоју суицидних активности, јер човјек у критичној ситуацији нема чврст духовни ослонац, а број извр-шених самоубиства код протестаната је већи у односу на католи-ке, јер је протестантска етика индивидуалистичка, док су католици више везани за заједницу, односно цркву. Да то и те како има сми-сла, чини ми се, најбоље показује институција психолога у разви-јеним, капиталистичким земљама, државама благостања, у којима су, како ствари стоје, односи толико формализовани да нико неће бесплатно да слуша туђу муку, па човјек врло често плаћа само да би га неко саслушао. Томе свакако треба додати распрострањену употребу таблета за смирење, депресију као болест савременог чо-вјека и на крају пораст броја самоубиства као крајње исходиште. Сада би било добро да нам одговорите на следеће питање: Да ли је срећно друштво у коме су психолог, таблете за смирење и суицид једина одбрана од владајуће депресије? Ако то није, пак, срећно друштво, премда у њему влада протестантска етика, зашто бисмо ми томе уопште тежили? Када, ако мало боље погледамо, види-мо да иза материјалних резултата једне такве етике стоје духовне консеквенце о којима не говорите, а које тешко можете оспори-ти. Зашто бисмо, уосталом, промјеном свијести коју пропагирате, православну етику, етику заједнице, замијенили протестантском,

индивидуалистичком етиком? Зар нашем народу поред Светог Саве, Светог Владике Николаја и Светог Јустина Ћелијског, треба Лутер, да нас учи о томе како треба да живимо, који је смисао нашег живота, шта је највише добро и шта треба да буде крајња сврха свих наших дјелатности? Слажем се да и те како треба да радимо на својој свијести. Али се не слажем са моделом који сугеришете, импресионирани Лутеровим идејама.

Не знам да ли се још осмјехујете, али бих, заиста, волио да добијем озбиљан одговор на ово питање. Ја овдје немам никаквих других амбиција осим да кроз једну социолошко-културолошку, или можда још неку анализу, покушамо да заједно сагледамо све последице пропагирања протестантске етике, јер то, из неког разлога, у нашој јавности није довољно критички испитано.

Можда све ово не бих ни написао да недавно нисте говорили о томе како је велики успјех наше државе што су њен, опростите што ћу рећи „наводни“ напредак – јер ви сигурно имате статистику која показује другачије – похвалиле протестантске земље. И, наравно, није то први пут. Сваки пут када сте претходно догматски износили став о протестантској етици, ја сам почињао да пишем о томе и на крају ипак одустајао. Страховао сам да ћу у том критичком приступу повриједити начела наше православне етике, која нас учи да треба да будемо благи и да волимо једни друге. Зато је православна етика суштински супротстављена оној друштвеној аномији, коју Диркем налази у капиталистичким земљама које су се развиле захваљујући протестантским идејама и вриједностима.

Често говорите како неки само критикују, а ништа не нуде. Како бих избјегао тај приговор, ја овим путем предлажем да се окренемо етици која припада нашој култури. Има у њој сасвим довољно простора за развој свих аспеката друштвеног живота, од културе до економије и политике. Племенитију и хуманију економију нам сигурно неће дати протестантска етика, видимо то по земљама које баштине ту традицију. Да није тако не би био, како каже Ноам Чомски „профит изнад човјека“. Опет понављам да не желим бити протестант, ма како то у материјалном смислу било привлачно, и то је моја слобода. То што ми не можемо доследно да примјенимо православну етику, не значи да је та етика слаба, него да смо ми слаби и да треба да поправљамо себе у тежњи за вриједностима које у њој налазимо. Православна етика и на њој засновано Светосавље су још увијек недовољно исцрпљени ресурси у погледу управљању

нашим друштвом. Светионик који упорно игноришемо. Политика је давно раскрстила са етиком, али ако тежимо да у својој култури рехабилитујемо антички концепт и политику поново повежемо са етиком, нека то онда буде наша, православна етика. Јер ако тако наставимо да протестантску или било коју другу етику, хвалимо на сва звона. Бојим се да та звона неће бити православна.